

**ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ НА ПІДСТАВІ УГОД
В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

**SENTENCING ON THE BASIS OF AGREEMENTS IN CRIMINAL PROCEEDINGS:
THEORETICAL AND LEGAL ASPECT**

**Рябчинська О.П., д.ю.н., професор,
завідувачка кафедрою кримінального права,
процесу та криміналістики
Класичний приватний університет**

**Большакова Д.О., аспірантка кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики
Класичний приватний університет**

У статті розглянуто теоретичні підходи щодо розуміння сутності приписів про призначення покарання при укладенні угоди про примирення та про визнання вини, передбачених ч.5 ст. 65 Кримінального кодексу України. Критично проаналізовано існуючі в кримінально-правовій науці підходи щодо розуміння останніх як загальної засади чи спеціального правила призначення покарання. На підставі чого зроблено висновок, що за чинної редакції ч.5 ст. 65 КК визнавати правове регулювання питання правомочності суду призначити узгоджене сторонами угоди покарання, за відсутності будь-яких особливостей щодо його виду чи розміру, яке би уточнювало або доповнювало певну з загальних засад призначення покарання, спеціальним правилом призначення покарання, не має достатніх підстав. Вказаний припис визначає повноваження суду, обумовлені умовами угоди про примирення чи про визнання винуватості, відмінні від суддівського розсуду при призначенні покарання судом в кримінальному провадженні в загальному порядку (без угоди), тим самим є інструментом узгодження положень матеріального та процесуального кримінального права. Принаймні в тому формулюванні, яке використано наразі законодавцем. Також акцентовано увагу на застереженнях, що висловлені в доктрині кримінального права, щодо поширення тенденції суттєвого пом'якшення покарання, яке призначається на підставі угоди. Аналіз підходів щодо розуміння призначення угоди в кримінальному провадженні дозволяє цілком прийнятно ставитися до практики призначення покарання ближче до нижньої межі санкції в умовах відсутності принципових обтяжуючих обставин або ж переходу до іншого, більш м'якого покарання. На сьогодні є погоджена позиція щодо розуміння узгодження покарання сторонами угоди як неподільної складовою взаємних поступок на шляху до пошуку балансу в вирішенні конфлікту, який би задовольняв інтереси окремих осіб (сторін угоди), суспільні інтереси та інтереси правосуддя. Утім вирішення кримінально-правового конфлікту через механізм укладення угоди може досягти мети лише у разі, якщо кримінально-правові наслідки для винної особи, хай і більш пом'якшені ніж в провадженнях, що розглядаються в загальному порядку, будуть обрані у відповідності з вимогами закону.

Ключові слова: покарання, загальні засади призначення покарання, спеціальні правила призначення покарання, угода про примирення, угода про визнання вини.

The article examines theoretical approaches to understanding the essence of sentencing provisions in the context of reconciliation and plea agreements under Part 5 of Article 65 of the Criminal Code of Ukraine. The author critically analyzes the existing approaches in criminal law science to understanding these provisions as a general principle or a special rule of sentencing. Based on this, it is concluded that under the current wording of Part 5 of Article 65 of the CC, there are no sufficient grounds to recognize the legal regulation of the court's authority to impose a punishment agreed by the parties to the agreement, in the absence of any specifics regarding its type or amount, which would clarify or supplement a certain of the general principles of sentencing. This provision defines the powers of the court under the terms of a conciliation or plea agreement, which are different from the judge's discretion in sentencing a court in criminal proceedings under the general procedure (without an agreement), thus serving as a tool for harmonizing the provisions of substantive and procedural criminal law. At least in the wording currently used by the legislator. The author also focuses on the warnings expressed in the criminal law doctrine regarding the spread of the trend of significant mitigation of sentences imposed on the basis of agreements. The author analyzes the approaches to understanding the purpose of plea bargaining in criminal proceedings and makes it quite acceptable to treat the practice of sentencing closer to the lower limit of the sanction in the absence of fundamental aggravating circumstances or the transition to another, more lenient sentence. Today, there is an agreed position that the parties to the agreements should understand the harmonization of punishment as an integral part of mutual concessions on the way to finding a balance in resolving the conflict that would satisfy the interests of individuals (parties to the agreements), public interests and the interests of justice. However, the resolution of a criminal conflict through the plea-bargaining mechanism can only achieve the goal if the criminal consequences for the guilty person, even if they are more lenient than in proceedings considered in the general procedure, are chosen in accordance with the requirements of the law.

Key words: punishment, general principles of sentencing, special rules of sentencing, reconciliation agreement, plea agreement.

Постановка проблеми. Нормативно-правовий припис про призначення покарання на підставі угоди про примирення та про визнання вини в ч. 5 ст. 65 КК України визначає, що у випадку затвердження вироком угоди про примирення або про визнання вини суд призначає покарання, узгоджене сторонами угоди [1]. Формальний підхід диктує необхідність аналізу цього припису саме в контексті загальних засад призначення покарання, утім, осмислюючи правову регламентацію призначення покарання сторонами угоди, науковці резонно вказують на нерозвиненість кримінально-правової норми, яка регулює можливість призначення покарання у випадку затвердження судом таких угод. Навіть впевнено відносять «призначення покарання за наявності «угоди» до спеціальних засад призначення покарання,

оскільки в такому випадку встановлюється специфічне правило призначення покарання (суд призначає покарання, узгоджене саме сторонами угоди)», визнаючи тим самим неналежне місце цієї норми, в структурі норм чинного законодавства про кримінальну відповідальність (ст. 65 КК України) (Шинкарьов Ю.В.) [2, с. 118]. Серед спеціальних засад розглядає особливості призначення покарання на підставі угоди і Р. Бабанли, вказуючи, що «... у системі координат, у межах яких у вітчизняному правосудді призначається покарання, з'явилась фактично незалежна від суду координата, яка виключає участь суду в обранні виду та розміру покарання, і уповноважує його лише відобразити в обвинувальному вирокі той вид та розмір покарання, який погодили сторони угоди» [3, с. 328].

Стан дослідження проблеми. Аналізуючи зміст ч. 5 ст. 65 КК України дослідники звертають увагу, що ця норма є «найновішою, найменш чітко врегульованою та відповідно найбільш дискусійною» [4, с. 47]. У зв'язку з чим на практиці, особливо на початку дії цього нововведення, перед правозастосовними органами та судом виникло ряд проблемних питань, практика затвердження судами узгодженого сторонами угод покарання оцінювалася неоднозначно. Аналіз цих питань наведений в ряді наукових публікацій В.І. Тютюгіна [5], О.В. Євдокімової [6], Т.І. Нікіфорової [4] та ін. Зокрема, проблемами в правозастосуванні визнані такі як обґрунтування узгодження покарання мінімального розміру, вказаного в санкції, можливість застосування пом'якшення покарання на підставі ст. 69 КК при узгодженні покарання сторонами угоди та інші.

Отже **метою статті** є аналіз приписів ч. 5 ст. 65 КК України щодо їх впливу на процес затвердження судом узгодженого сторонами угоди про примирення та про визнання винуватості покарання, а також з'ясування чи є такі приписи різновидом загальних засад чи спеціальних правил призначення покарання як то пропонується в кримінально-правовій доктрині.

Виклад основного матеріалу. Питання загальних засад призначення покарання є доволі розробленим в теорії кримінального права. Визначення загальних засад як «системи встановлених законом (ст. 65) КК і обов'язкових для суду взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою вихідних вимог (відправних правил), із яких має виходити суд, визнаючи умови, підстави, порядок та межі призначення покарання і якими він повинен керуватися, обираючи певний вид та конкретну міру покарання за кожним кримінальним провадженням і щодо кожної особи, якій покарання призначається», надане в Великій українській юридичній енциклопедії [7, с. 216] в цілому відображає їх сутність та значення в процесі застосування кримінального закону і є прийнятним для цілей нашого дослідження без реферативного огляду інших наукових напрацювань. Більшу уваги доречно зосередити на аналізі спеціальних засад (правил)¹ призначення покарання, підходи щодо розуміння яких, особливо їх видів, в кримінально-правовій доктрині є не такими узгодженими. Утилітарне значення спеціальних засад вбачають в їх спроможності забезпечити належну реалізацію принципу індивідуалізації покарання, а також принципів гуманізму та справедливості щодо винного «з урахуванням характеру вчиненого злочину» (Горностай А.В.) [8, с. 153]; «специфіки вчиненого злочину або особливостей суб'єкта злочину» (Полтавець В.В.) [9, с. 244]; «специфіки злочинної або посткримінальної поведінки чи особливостей особи винного» (Дудоров О.О.) [10, с. 122].

За сутністю спеціальні правила призначення покарання визнаються додатковими вимогами, які висуває законодавець в окремих випадках, доповнюючи загальні засади призначення покарання (В.І. Тютюгін) [11, с. 397] або ж винятком із однієї із загальних засад (Нікіфорова Т.І.) [4, с. 45], «які обмежують дискреційні повноваження суду, тобто відносяться до формального методу призначення покарання» [4, с. 46]. Здебільш до спеціальних засад (правил) відносять наступні: призначення покарання особі, визнаний обмежено осудною (ч. 2 ст. 20 КК); призначення покарання особі, яка вчинила злочин під час виконання спеціального завдання з попередження або розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ч. 3 ст. 43 КК); призначення покарання особі, яка вчинила незакінчений злочин або злочин у співучасті (ст. 68 КК); призначення більш м'якого покарання,

ніж передбачено законом (ст. 69 КК); призначення покарання за наявності обставин, що пом'якшують покарання (ст. 69-1 КК); призначення покарання за сукупністю злочинів і сукупністю вироків (ст. ст. 70, 71 КК) [12, с. 530-562]; призначення покарання неповнолітньому (ст. 103 КК). О.О. Дудоров пропонує поділяти всі спеціальні правила призначення покарання, визначені в Розділі XI Загальної частини КК, за ступенем конкретизації на дві групи – правила: 1) що конкретизують строк або розмір покарання (приміром ч. 2 та ч. 3 ст. 68 КК України); 2) що надають право суду змінити вид і розмір покарання, передбаченого статтею (частиною статті) Особливої частини КК, певною мірою на свій розсуд (ч. 4 ст. 49, ч. 4 ст. 68, ч. 1 ст. 103) [13, с. 358].

Показово, що попри застереження, висловлені в кримінально-правовій науці на початку дії інституту угод щодо недосконалості кримінально-правового регулювання питань затвердження узгодженого сторонами угоди покарань, суб'єкти правозастосовної діяльності доволі оперативно виробили засадничі орієнтири в цьому напрямку. Так, в Листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15.11.2012 № 223-1679/0/4-12 «Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод» (далі Лист від 15.11.2012) роз'яснювалося, що сторони угоди (незалежно від її виду) зобов'язані узгоджувати міру покарання та звільнення від його відбування з випробуванням (якщо домовленості щодо такого звільнення мали місце та сторони дійшли згоди), а також те, що при узгодженні покарання сторони угоди не мають виходити за межі загальних засад призначення покарання, встановлених законом України про кримінальну відповідальність [14]. Зокрема в цьому листі акцент було зроблено на тому, що сторони мають узгоджувати покарання, враховуючи: положення пунктів 1–2 ч. 1 ст. 65 КК України, тобто 1) у межах, встановлених санкцією статті (санкції частини статті) Особливої частини КК, що передбачає відповідальність за вчинений злочин, за винятком випадків, передбачених ч. 2 ст. 53 КК та 2) відповідно до положень Загальної частини КК; ступінь тяжкості вчиненого злочину, особи винного і обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання (п. 3 ч. 1 ст. 65 КК) [14].

Також в Листі від 15.11.2012 містилося роз'яснення щодо можливості сторін угод застосовувати положення ст. 69 КК за наявності для того підстав і узгоджувати пом'якшення покарання у будь-який з таких способів: а) призначити основне покарання, нижче від найнижчої межі, встановленої у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК, або б) призначити інше основне покарання, більш м'який його вид, не зазначений у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК за цей злочин; в) не призначити додаткове покарання, передбачене у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК як обов'язкове, за винятком випадків, встановлених ч. 2 ст. 69 КК.

Якщо ж сторони узгодили покарання та досягли домовленості щодо звільнення підозрюваного (обвинуваченого) від його відбування з випробуванням, відповідно до частин 2, 3 ст. 75 КК у редакції Закону України від 13 квітня 2012 року № 4652-VI суд зобов'язаний прийняти рішення про таке звільнення у випадку затвердження угоди про примирення або про визнання винуватості за наявності сукупності за умов, визначених в ст. 75 КК України. При цьому використане законодавцем у доповнення до статей 65 та 75 КК України формулювання «у випадку затвердження угоди» при вказівці на прийняття рішення судом свідчить, що суд зобов'язаний призначити узгоджене сторонами покарання або звільнити від його відбування з випробуванням із визначенням тривалості іспитового строку лише після перевірки угоди на відповідність діючому законодавству та за відсутності визначених КПК (пункти 1–6 ч. 7 ст. 474 КПК)

¹ В кримінально-правовій літературі відсутня узгодженість підходу щодо формулювання назви сукупності випадків, які встановлюють особливості призначення покарань, адже їх позначають і як «спеціальні засади», і як «спеціальні правила» призначення покарання.

підстав для відмови, переконавшись, що угода може бути затверджена [14].

Пізніше ці підходи були розвинуті в Постанові Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 грудня 2015 року «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» (далі – Постанова № 13) де однозначно вказувалося на те, що домовленості сторін угоди при узгодженні покарання не мають виходити не лише за межі загальних, але й спеціальних засад призначення покарання, встановлених законом України про кримінальну відповідальність [15].

Втім і після згаданих роз'яснень нормативного припису ч. 5 ст. 65 КК України вищою судовою інстанцією в кримінально-правовій літературі згадується про проблемні питаннями, які постають перед правозастосовними органами при укладенні угоди та судом при її затвердженні як от: 1) чи має бути узгоджений сторонами угоди вид покарання серед зазначених у відповідній санкції статті Особливої частини КК чи можна обрати будь-який з передбачених у ст. 51 КК; 2) у яких межах цей узгоджений вид покарання може бути призначений: а) у тих, що визначені у відповідній санкції, або б) з виходом за її мінімальні чи максимальні межі цієї санкції? [4, с. 47].

Вважаємо, що відповіді на ці питання містяться в вищезгаданій Постанові № 13, до того ж аналіз судової практики свідчить, що переважно суди затверджуючи узгоджене сторонами угод покарання виходять із дотримання загальних засад та спеціальних правил призначення покарання. Твердження ж про випадки «затвердження такого покарання у розмірі, який не тільки не передбачений у санкції статті Особливої частини КК за вчинене кримінальне правопорушення, а взагалі не зазначений у статтях Загальної частини КК» [4, с. 47] є, скоріш, прикладом нерозуміння окремими суддями принципів затвердження узгодженого покарання в аспекті функціонування інституту угод про примирення та про визнання винуватості. Адже погодимося, що «саме норми матеріального, а не процесуального права встановлюють вихідні стандарти інституту покарання, у тому числі і його призначення, а відповідно до таких норм для кожного виду покарання є відповідні мінімальні межі, виходити за які під час процедури призначення суд не має права» [16, с. 292-293].

Дійсно, суд в випадках ухвалення вироку, яким затверджує угоду про примирення або про визнання вини в цілому, а також узгоджене сторонами покарання не є ініціатором визначення його виду та меж, не є суб'єктом застосування дискреційних повноважень, але, виходячи з припису ч. 7 ст. 474 КПК України, де зазначено, що суд перевіряє угоду на відповідність вимогам цього Кодексу та/або закону та відмовляє в затвердженні угоди якщо умови угоди суперечать таким вимогам, фактично здійснює судовий контроль за законністю укладення такої угоди. Функція суду в цьому випадку полягає у перевірці дотримання законодавства, яке регулює порядок призначення покарання та звільнення від нього, а також у легітимізації прийнятого сторонами угоди рішення шляхом затвердження угоди [17, с. 56]. З огляду на зазначене, суд, затверджуючи угоду про примирення або ж про визнання винуватості, не має перебирати на себе ініціативу в питанні визначення міри покарання, вказуючи в вирокі, що «при призначенні обвинуваченому виду та міри покарання суд враховує загальні засади призначення покарання, тобто призначає покарання в межах, установлених у санкції частини статті Особливої частини КК України, що передбачає відповідальність за вчинений злочин та відповідно до положень Загальної частини КК України, враховуючи ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують і обтяжують покарання [18]. В такому випадку суд перевіряє дотримання нормативно-правових приписів щодо призначення покарання (загальні засади та спеціальні правила) з боку сторін угоди

та призначає узгоджене сторонами угоди покарання. Саме це має бути відображено в мотивувальній та результативній частині вироку суду, як от «...суд вважає за необхідне призначити ОСОБА_5 узгоджене сторонами угоди покарання у виді: штрафу у розмірі 1500 (однієї тисячі п'ятисот) неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить 25500 (двадцять п'ять тисяч п'ятсот) гривень» [19]. І подібна ситуація є сучасною реальністю, «Беручи до уваги процес поширення та нормативно-правового закріплення альтернативних способів, судова діяльність поступово стає немислимою без пропозиції альтернативного підходу та участі судді як посередника в альтернативних процедурах для досягнення такого результату, який максимально задовольнятиме інтереси сторін конфлікту (спору) [20, с. 19].

В той же час, суд у випадку затвердження угод не є абсолютно інертним в питаннях визначення міри покарання, оскільки КПК передбачає повноваження суду відмовити в затвердженні угоди, якщо вона не відповідає вимогам закону. Зокрема узгодження сторонами угоди покарання з недотриманням загальних засад та спеціальних правил його призначення, регламентованих КК України, є підставою відмови суду в затвердженні такої угоди, як такої що суперечить вимогам закону (п. 1 ч. 7 ст. 474 КПК України) [21]. Типовими ситуаціями неправильного призначення покарання в судовій практиці є наступні: непризначення обов'язкового додаткового покарання, передбаченого санкцією статті за відсутності підстав, передбачених ч. 2 ст. 69 КК України; призначення покарання нижче мінімальної межі санкції відповідної частини статті кримінального закону без застосування ст. 69 КК; призначення покарання у виді штрафу, яке за своїм розміром не передбачене ані санкцією конкретної статті, ані ст. 53 КК; узгодження звільнення від відбування узгодженого покарання у виді штрафу з випробуванням, тоді як кримінальний закон не передбачає можливості звільнення від відбування покарання у виді штрафу з випробуванням; призначення покарання, яке відповідно до загальних положень закону не могло бути призначено конкретній особі (неповнолітньому, вагітній жінці, інваліду) [22, с. 140].

У зв'язку з вищезазначеним вартою уваги й фахового обговорення є тенденція суттєвого пом'якшення покарання, яке призначаються на підставі угод, і з приводу чого в кримінально-правовій доктрині висловлюються певні застереження. Так Р.Ш. Бабанли вважає, що «належного реагування вимагає виявлена тенденція, згідно з якою у кримінальних провадженнях на підставі угод, як і у «звичайних» кримінальних провадженнях превалюють випадки призначення мінімального покарання, яке встановлене в санкції статті» [3, с. 342].

Аналізуючи подібну ситуацію, яка дійсно має місце, потрібно виходити з правової природи та значення самих угод в кримінальному процесі. Угоди в кримінальному провадженні розглядаються однією з можливих форм реалізації правового компромісу, для якого, в свою чергу, також характерно обговорення змісту поступок (бажано рівнозначних) відповідно до діючого законодавства [23, с. 33; 24, с. 316]. Сторони шляхом компромісних та взаємовигідних рішень між собою адаптують норму права про примирення щодо конкретного випадку, чим задовольняють свої інтереси, а в результаті й суспільні (публічні) інтереси [25].

В кримінально-процесуальній доктрині висловлена позиція, що «запровадження у кримінальне процесуальне законодавство права на компроміс обумовило можливість зміни способу реагування на кримінальне правопорушення – з карного на відновний. У таких випадках мораль превалює над імперативом норм щодо юридичної відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення (у випадку широкого каяття та відшкодування шкоди)» [20, с. 16].

Навіть в запропонованому визначенні угоди про примирення її предметом пропонують визнавати «відшко-

дування заподіяної протиправним діям шкоди або вчинення інших дій, не пов'язаних з відшкодуванням шкоди, які підозрюваний чи обвинувачений зобов'язані вчинити на користь потерпілого, в обмін на узгоджене покарання та його призначення або на його призначення та звільнення від відбування з випробуванням, а також на передбачені законом наслідки укладення та затвердження угоди» [20, с. 20]. У зв'язку пропонується ст. 468 КПК України доповнити частиною 3, яку викласти у такій редакції: «Угода про примирення – це угода, укладена між потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим за ініціативою шляхом досягнення компромісу в частині компенсації заподіяної кримінальним правопорушенням шкоди в обмін на узгоджене пом'якшення покарання» [20, с. 20]. В угодах же про визнання вини на перший план має виходити обґрунтування (об'єктивізація) суспільного інтересу в поборюваному ставленні до особи кримінального правопорушника. При цьому органи прокуратури і суд мають «встановити баланс між зацікавленістю обвинуваченого отримати м'якше покарання та запитом суспільства отримати від обвинуваченого щось на заміну цьому пом'якшенню» [26].

Узгоджене покарання та згода сторін на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням розцінюється в якості безпосереднього прояву принципу диспозитивності в кримінальному провадженні на підставі угод [17, с. 55]. Так, розглядаючи угоди фахівці в сфері кримінального процесуального права виокремлюють, серед іншого, і такі їх характерні риси як: зміст угоди полягає у прийнятті взаємно прийнятних умов і взаємних допустимих законом поступок; значне зниження верхньої межі покарання в разі укладення такої угоди має бути обумовлено значимістю вчинення у межах такої угоди дій [27, с. 195]. Акцентують, що змістом домовленостей сторін угоди про визнання вини, є «умови обвинувального вироку, що пом'якшують покарання в разі беззаперечного визнання винуватості відповідно до обвинувального акта» [28, с. 10] або «досягнення згоди щодо визначення сторонами узгодженого покарання особі...» [29, с. 67-68]. Про узгоджене покарання як предмет угоди говорять і інші науковці, як от Трекке А.С. [30, с. 76-77], Холодило П.В. [31], Сіроткіна М.В. [27, с. 224] та ін.

Подібний підхід до розуміння необхідності пом'якшення покарання як умови угод про примирення чи про визнання вини простежується і рішеннях ЄСПЛ, який неодноразово зазначав, що існування спрощених процедур не суперечить Конвенції з прав людини та практиці ЄСПЛ. Так, у справі «Ніколов проти Болгарії» ЄСПЛ зауважив, що застосування спрощеної процедури на підставі угоди про визнання винуватості та загалом спрощення процедур на підставі Рекомендації № К (87)18, безперечно, має переваги для обвинуваченого та правосуддя, адже скорочує тривалість кримінального провадження, оперативні визначаючи винуватість особи та міру її відповідальності, крім того, спрощує вирішення питань цивільної відповідальності та відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням [32, с. 98]. Визнання процесу узгодження покарання для підозрюваного чи обвинуваченого однією з обов'язкових умов таких угод потребує наведення в змісті угоди тих істотних обставин кримінального провадження, що обґрунтовують його межі в конкретному випадку відповідно до загальних засад та спеціальних правил призначення покарання.

Таке розуміння призначення угод в кримінальному провадженні дозволяє цілком прийнятно ставитися до практики призначення покарання ближче до нижньої межі санкції в умовах відсутності принципових обтяжуючих обставин або ж переходу до іншого, більш м'якого покарання. Тож на сьогодні є погоджена позиція щодо розуміння узгодження покарання сторонами угод як неподіль-

ної складовою взаємних поступок на шляху до пошуку балансу в вирішенні конфлікту, який би задовольняв інтересів окремих осіб (сторін угод), суспільні інтереси та інтереси правосуддя. Утім вирішення кримінально-правового конфлікту через механізм укладення угод може досягти мети лише у разі, якщо кримінально-правові наслідки для винної особи, хай і більш поборювані ніж в провадженнях, що розглядаються в загальному порядку, будуть обрані у відповідності з вимогами закону. Щодо покарання це – дотримання загальних засад та спеціальних правил його призначення, адже цілком зрозуміло, що «незважаючи на фундаментальні особливості інституту кримінального провадження на підставі угод та під час призначення покарання в таких кримінальних провадженнях, мають існувати та виконуватися загальні вимоги теорії призначення покарання» [4, с. 341-342].

Не можна нівелювати відмінності щодо обґрунтування меж покарання, яке призначається судом при здійсненні кримінального провадження в загальному порядку (без угоди) та в провадженні на підставі угод, визначальною метою укладення яких з боку винної особи є саме пом'якшення кримінально-правового наслідку вчиненого кримінального правопорушення.

Згідно з положеннями ст. 471 і ст.472 КПК України зміст угоди про примирення та угоди про визнання винуватості включає узгоджене сторонами покарання та згоду підозрюваного, обвинуваченого на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням. Ця умова угоди відповідно до ч. 1 ст. 475 КПК України зобов'язує суд призначити узгоджене сторонами покарання, якщо він дійде висновку про можливість затвердження угоди. Разом із тим, ні положення статей 471, 472 КПК України, ні зміст самої угоди про примирення чи визнання винуватості не можуть тлумачитися як такі, що визначають певну особливу матеріально-правову природу призначеного на підставі угоди покарання, що відрізняється від аналогічного покарання, призначеного судом при здійсненні кримінального провадження в загальному порядку (без угоди), або вказують на певний особливий порядок відбування такого покарання, оскільки це суперечить положенням кримінального та кримінально-виконавчого законодавства, які відповідних особливостей не визначають [33].

Відповідаючи на питання чи встановлені в ч. 5 ст. 65 КК певні формалізовані вимоги до призначення покарання, відмінні від тих, що є загальними засадами призначення покарання (передбачені ч.ч. 1–4 ст. 65 КК) маємо виходити з визнання такої відмінності в частині вказівки на повноваження суду призначити покарання, узгоджене сторонами угоди. Саме вказаний припис регламентує (уточнює, визначає) повноваження суду, обумовлені умовами угоди про примирення чи про визнання винуватості, відмінні від суддівського розсуду при призначенні покарання судом при здійсненні кримінального провадження в загальному порядку (без угоди), в про які вже йшлося вище. Ти самим є інструментом узгодження положень матеріального та процесуального права. Принаймні в тому формулюванні, яке використано наразі законодавцем.

Тим більш складно навести переконливі доводи щодо визнання припису, передбаченого ч. 5 ст. 65 КК, як такого, що має ознаки спеціального правила призначення покарання, що має кримінально-правову природу. Оскільки він не містить ані додаткових вимог, які би висував законодавець щодо призначення покарання на підставі угоди, ані будь-якого винятку з загальних засад. Особливість цієї засади призначення покарання обумовлена виключно тими властивостями, які характеризують діяльність суду в провадженнях на підставі угод, передбачених ст. 474 та 475 КПК України, яке є особливим порядком кримінального провадження. З міркувань, наведених вище, видається, що однозначно визнавати норма-

тивно-правовий припис ч. 5 ст. 65 КК спеціальним правилом призначення покарання не доцільно. Що додатково підтверджується і висловленою раніше позицією щодо неформалізованості процедури призначення покарання на підставі угод (Анастасія Хильченко) [34, с. 275; 35, с. 6].

Для порівняння підходів в розумінні того, коли той чи інший припис закону щодо призначення покарання здатен набувати ознак спеціального правила проаналізуємо проект нового Кримінального кодексу України в редакції станом на 25.02.2024 року. Так, в статті 3.3.11. «Призначення покарання за угодою про примирення або про співпрацю» передбачено:

1. При призначенні покарання за угодою про примирення з потерпілою особою або угодою про співпрацю суд, перевіряючи відповідність положень такої угоди вимогам цього Кодексу, призначає покарання, узгоджене сторонами угоди, яке може: 1) дорівнювати нижній межі покарання за кримінальне правопорушення, щодо якого досягнута угода, а за наявності альтернативних покарань – нижній межі менш суворого покарання за таке кримінальне правопорушення, або 2) бути призначене у межах санкції за злочин, який є менш тяжким на один чи два ступеня тяжкості порівняно зі вчиненням злочином [36].

2. Призначивши покарання відповідно до частини 1 цієї статті, суд може передбачити невиконання призначеного ув'язнення на певний строк під умовою.

У такій редакції норми очевидно прагнення розробників проекту визначити вимоги, обов'язкові до виконання в процесі вибору міри покарання (виду та розміру або строку), якими мають послуговуватися всі учасники кримінального провадження. В першу чергу, це стосується сторін угоди про примирення і про визнання винуватості (в проекті – угоди про співпрацю), а саме винної особи та сторони обвинувачення, та суду. Таких вимог дві, і якщо перша загалом узгоджується із загальними засадами призначення покарання, зокрема такої як призначення покарання в межах санкції, встановленої статтями 3.2.5, 3.2.10 або 3.10.1 цього Кодексу за злочин відповідного ступеня тяжкості або за проступок, то друга – формулює певну вимогу, якої сторони мають дотримуватися при зменшенні покарання. Варіативність також зменшення визначається в межах санкції за злочин, який є менш тяжким на один чи два ступеня тяжкості порівняно зі вчиненням злочином. Тобто сформульована пряма заборона на зменшення покарання більше ніж

в межах санкції за злочин, який є менш тяжким на два ступені. За такого підходу доречно говорити про те, що припис ст. 3.3.11 проекту КК України містить додаткову вимогу, уточнює межі дискреції сторін угод в питанні призначення покарання, а відтак, є спеціальним правилом призначення покарання на підставі угоди. Доцільність запровадження обмеження щодо пом'якшення покарання, яке може бути предметом «торгу» між сторонами угоди, є раціональним кроком. Подібний підхід існує в ряді країн з давньою практикою укладення угод, зокрема в країнах англосаксонської правової системи [37]. Утім потребує наукового обговорення в частині обґрунтування таких меж, з урахуванням позитивного досвіду інших країн.

Наведені вище міркування дозволили дійти до наступних **висновків**: за чинної редакції ч. 5 ст. 65 КК визнавати нормативно-правове регулювання питання правомочності суду призначити узгоджене сторонами угоди покарання, за відсутності будь-яких особливостей щодо його виду чи розміру, яке би уточнювало або доповнювало певну з загальних засад призначення покарання, спеціальним правилом призначення покарання, не має достатніх підстав; умовно його можна визнавати загальною засадою призначення, яка визначає повноваження суду, обумовлені умовами угоди про примирення чи про визнання винуватості, відмінні від повноваження суду призначити покарання при здійсненні кримінального провадження в загальному порядку (без угоди), тим самим є інструментом узгодження положень матеріального та процесуального кримінального права; розуміння призначення угод в кримінальному провадженні як взаємних поступок на шляху до пошуку балансу в вирішенні конфлікту, який би задовольняв інтересів окремих осіб (сторін угод), суспільні інтереси та інтереси правосуддя дозволяє виправдовувати практику призначення покарання ближче до нижньої межі санкції в умовах відсутності принципових обтяжуючих обставин або ж переходу до іншого, більш м'якого покарання; вирішення кримінально-правового конфлікту через механізм укладення угод може досягти мети лише у разі, якщо кримінально-правові наслідки для винної особи, хай і більш поблажливі ніж в провадженнях, що розглядаються в загальному порядку, будуть обрані у відповідності з вимогами закону, що і має забезпечувати суд, перевіряючи умови угоди та затверджуючи узгоджене сторонами угод покарання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Шинкарьов Ю.В. Проблеми правового регулювання призначення покарання за наявності угоди про примирення або визнання вини. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО»*. 2017. Випуск 27. С.112-118.
3. Бабанли Р. Ш. Призначення покарання в Україні: теоретико-прикладні засади. Чернівці: Десна Поліграф, 2019. 488 с.
4. Нікіфорова Т.І. Теорія і практика застосування заходів кримінально-правового характеру: навчальний посібник. – Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. 175 с.
5. Тютюгін В.І. Деякі питання призначення покарання за домовленістю сторін у зв'язку з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України. *Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 11-12 жовтня 2012 р. Х.: Право, 2012. С.81-86.
6. Євдокімова О.В. Проблемні питання призначення покарання при укладенні угоди про примирення або про визнання винуватості. *Право і суспільство*. 2014. № 1-2. С. 217-221.
7. Тютюгін В.І. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 17 : Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2017. С.216-218.
8. Горностай А. В. Призначення покарання за замах на злочин. *Науковий вісник Херсонськ. держ. ун-ту. Серія Юридичні науки*. 2014. Вип. 4. Т. 2. С. 152–155.
9. Полтавець В. В. До питання про поняття та види спеціальних засад призначення покарання. *Проблеми застосування і перспективи удосконалення*: матеріали між нар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 7–8 квіт. 2006 р.). Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2006. Ч. 1. С. 243–245.
10. Дудоров О. О. Спеціальні засади призначення покарання. *Слово Національної школи судів України*. 2012. № 1 (1). С. 121–135.
11. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник В.І. Борисов, В.Я. Тацій В.І. Тютюгін та ін.; За ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Х.: Право, 2015. 528 с.
12. Українське кримінальне право. Загальна частина: підручник / за ред. В.О. Навроцького. К.: Юрінком Інтер, 2013. 712 с.
13. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право: Навчальний посібник / За заг. ред. М.І. Хавронюка. К.: Ваіте. 2014. 944 с.
14. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод» від 15.11.2012 № 223-1679/04-12 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1679740-12#Text>

15. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 грудня 2015 року № 13. URL: sc.gov.ua/ua/postanovi_za_2015_rik.html
16. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.] ; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с.
17. Таус М.М. Судове провадження на підставі угод у кримінальному процесі України: сучасний стан та перспективи : монографія / М.М. Таус, В.В. Рогальська. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 296 с.
18. Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 19.03.2024 у справі № 308/2255/24 (№ в ЄДРСР 117746996). Пряме посилання на документ в системі «Прецедент»®: <https://precedent.ua/117746996>
19. Вирок Саратського районного суду Одеської області від 20.03.2024 у справі № 513/410/24 (№ в ЄДРСР 117782872). Пряме посилання на документ в системі «Прецедент»®: <https://precedent.ua/117782872>
20. Сироткіна М. В. Теорія та практика реалізації права на компроміс у кримінальному процесі України. Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. докт. юрид. наук за спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021. 36 с.
21. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
22. Стоматов Е.Г., Большакова Д.О. Призначення покарання на підставі угод у провадженнях щодо кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2021. № 1 (71). С. 136-143.
23. Новікова М.М. Інститут правового компромісу у механізмі менеджменту юридичного конфлікту. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 2.
24. Курта Є.О. Поняття компромісу на досудовому слідстві. *Вісник Запорізького юридичного інституту МВС України*. 2003. №4. С.315-317.
25. Постанова Верховного суду України № 5-27 кс від 31.03.2016 року у справі за заявою заступника Генерального прокурора України про перегляд ухвали колегії суддів судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 8 грудня 2015 року. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/58496633>
26. Павло Демчук, Андрій Ткачук. Чи час домовлятися: тенденції вакс щодо укладення угод у корупційних справах. URL: <https://justtalk.com.ua/post/chi-chas-domovlyatisya-tendentsii-vaks-schodo-ukladennya-ugod-u-koruptsiijnih-spravah>
27. Сироткіна М.В. Право на компроміс у кримінальному процесі України: теорія та практика: монографія / Сироткіна М.В. К.: Талком, 2020. 432 с.
28. Кісліцина І.О. Роль прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод про визнання винуватості: питання теорії і практики: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.10. Одеса, 2018. 23 с.
29. Саєнко Г.Ю. Провадження на підставі угод у кримінальному процесі України : дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. Нац. Акад. внутрішн. справ; Київ, 2017.
30. Трекке А.С. Кримінальне провадження на підставі угоди про визнання винуватості: дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. Відкритий міжнар. Ун-т розвитку людини «Україна»; Ун-т ДФС; Ірпінь; 2018. 247 с.
31. Холодило П.В. Кримінальне провадження на підставі угоди про визнання винуватості: дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. Нац. Акад. внутрішн. справ; Київ, 2017. 296 с.
32. Вільгушинський М. Й., Сироткіна М. В. Погоджувальне правосуддя у кримінальній юстиції України: актуальні проблеми впровадження та застосування. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2012. № 6. С. 97–112
33. Постанова ККС ВС від 20.03.2019 у справі № 638/15818/14-к (№ в ЄДРСР 80806680). Пряме посилання на документ в системі «Прецедент»®: <https://precedent.ua/80806680>
34. Анастасія Хильченко. Деякі питання призначення покарання на підставі угод. *Підприємництво, господарство, право*. 2020. № 2. С. 274-279.
35. Макаренко А.С. Проблема дискреційності кримінального закону крізь призму угод про примирення. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. № 3 (18). 2014. С. 106–115
36. Проект Кримінального кодексу України станом на 25.02.2024 року. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/02/26/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-25-02-2024.pdf>
37. Большакова Д.О. Призначення покарання на підставі угоди про визнання вини в країнах англо-американської правової системи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 8. С. 322-327.